

zitivne, na kar bi se dalo sklepati, ker niso navedene v § 251 ob. z., kajti prisilne so po svoji lastni vsebini.

Popolnoma svojevrstno stališče je glede tega problema zavzela sodna praksa v Vojvodini. Dasi načeloma ni dopuščala pravnoveljavnega odrečenja nagradi za prekočasno delo, je vendarle zahtevala, da si mora uslužbenec ob prekinitvi službenega razmerja pridržati pravico, sodno uveljaviti te zahtevke; v nasprotnem primeru so sodišča smatrala, da se je uslužbenec tem zahtevkom odrekel. To prakso so sodišča utemeljevala s tem, da je nemoralno od uslužbenca, če po več letih (zastaralni rok znaša tam 32 let!) zahteva nagrado za prekočasno delo, pa tudi z razlogom pravne sigurnosti, češ da podjetnik ne bi bil nikdar varen pred vedno novimi tožbami že davno izstopivših uslužbencev. KS B Bgd (odl. 20. junija 1938, Prav. Glasnik 1938, 246) pravi med drugim, da mora uslužbenec, ki vloži tožbo zaradi neizplačanih prejemkov, že v tožbi izkazati, da si je ob priliki izstopa iz službe pridržal pravico sodnega uveljavljanja prejemkov, ker se sicer smatra, da se jim je odrekel; tožilec tega ni izkazal niti v tožbi, niti v postopku pred nižjimi sodišči, zato sodišče njegovo revizijo zavrača. Podobno izvaja isto sodišče v drugi odločbi (Rev II 241/38, Radno pravo 1940, št. 10—11), da se delavec ob namesitvi sicer ne more odreči vnaprej pravice, ki mu jo daje z. z. d. glede nagrade za prekočasno delo, vendar pa si mora, ko službo zapusti, pridržati pravico, uveljavljati svojo terjatev, ker se sicer presumira odrečenje tem zahtevkom.<sup>114</sup>

(Konec prih.)

## O B Z O R N I K.

### Podložniški odvetnik.

(Advocatus subditorum.)

Dokaj zanimiva ustanova iz naše pravne zgodovine druge polovice XVIII. stoletja, pa četudi le krajšega trajanja, je ustanova podložniškega odvetnika. Srečamo ga na Kranjskem že leta 1775.<sup>1</sup> Končno obliko je dobila ustanova šele

<sup>114</sup> To stališče je bilo tembolj nevarno, ker je na vojvodinskem pravnem področju sodna praksa po zak. čl. LXIV iz l. 1912 še vedno vir objektivnega prava. Vendar so po § 75 cit. zak. čl. nižja sodišča dolžna upoštevati samo tiste odločbe kasacije, ki jih izda senat za izenačenje pravosodja ali plenarni senat.

<sup>1</sup> Gl. Land-Krainerischer Schematismus za l. 1775.

z jožefinsko zakonodajo (1780—1790) in sicer z instrukcijo o podložniških odvetnikih z dne 1. septembra 1781.<sup>2</sup>

Nastanek te v okviru velikih reform prosvetljenega absolutizma skoz in skoz socialne ustanove je v najožji zvezi s takratnim prizadevanjem, osvoboditi podložnike težkih bremen proti zemljiški gosposki in ustvariti zdrav in močan kmetijski stan, ki naj bo soliden temelj državne politike v smislu fiziokratskih načel. Pri tem so bili upoštevani tako gospodarski, politični, populacionistični in humani, kakor tudi fiskalni momenti.<sup>3</sup>

Instrukcija je bila izdana na osnovi podložniškega patenta (Unterthansbeschwerdeabhandlung) z dne 1. septembra 1781, ki je v § 32 odredil, da mora kresija<sup>4</sup> izročiti civilnopravne spore med podložniki in patrimonialno gosposko, če ni bila dosežena poravnava, posebnim v ta namen postavljenim odvetnikom, ki so imeli nalogo, da podložnikovo stvar brezplačno zastopajo. Za to so pa ti odvetniki dobivali stalno plačo iz državne blagajne.<sup>5</sup>

Glavna vsebina podložniškega patenta<sup>6</sup> so predpisi, ki urejajo poseben pritožbeni postopek podložnikov zoper zemljiško gosposko. Patent vsebuje podrobne določbe za obravnavanje pritožb in sporov podložnikov zoper patrimonialno gosposko, kako naj zastopata stranki zatrjevano pravico pri okrožnih ura-

<sup>2</sup> Objavljena v *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze*, Erster Band 1780—1784, 2. izdaja, (1785), str. 45.

<sup>3</sup> Phillipovitsch, *Grundriss der Politischen Oekonomie*, II. zv., 7. izdaja, 1914, str. 19.

<sup>4</sup> Drugega mnenja, Dolenc, *Pravna zgodovina* na str. 232, po katerem mnenju bi „smela kresija izročiti stvar odvetniku“.

<sup>5</sup> Zahtevo, da so odvetniki od države stalno plačani, so podali tudi pozneje v *Spomenici kranjskih deželnih stanov*, ki so jo 27. julija 1790 izročili novemu vladarju Leopoldu II. *Spomenico* je sestavil takratni tajnik deželnih stanov Anton Tomaž Linhart. V tej spomenici beremo:

„Glede na 38. poglavje Občega sodnega reda iz l. 1781, ki se tiče odvetnikov, in na odredbo z dne 14. maja 1781, da se njihovo število ne omeji, morajo stanovi, poučeni po izkušnji, predložiti predstavko, da v izmeri prirastka odvetnikov raste pravdna strast in se zmanjšuje notranji mir in sreča države. Lahko se smatra, da vsak odvetnik s svojim priveskom: pisarji, solicatorji in informatorji dobi letno povprečno 2.000— gld; eden več, drugi manj. Pri številu 25 odvetnikov da to vsoto 50.000— gld, tedaj peti del deželne kontribucije. Ta pritisk na deželo, posledica nesrečne pravedne strasti, sili stanove, da predložijo prošnjo, naj se število odvetnikov kakor poprej zniža na 12 ali celo omeji na osem, ki so znani kot zelo poštenj in katerim se odmeri plača 1.000 gld in se njih zaslužek odvede plačujoči državni blagajni“.

Objavljeno v *MHK* 1859, str. 50.

<sup>6</sup> Objavljen v istem *Handbuch-u* na str. 27 i. sl.

dih (kresijah), deželni vladi ali na najvišjih upravnih mestih. (Uvod v patent).

Predpisi §§ 1—31 obravnavajo pravne odnose, ki se tičejo podložniškega položaja kot takega, ko nastopi patrimonialna gosposka kot gospodar, podložnik pa kot od nje pravno in še bolj gospodarsko odvisen subjekt. Za reševanje teh sporov so bili pristojni na prvi stopnji okrožni uradi (kresije) kot prva pritožbena stopnja.

Dokaj drugače je urejen postopek v stvareh, ki se niso tikale podložniškega odnosa kot takega. Podložniki v tem primeru (n. pr. če je od zemljiške gosposke kaj kupil ali ji prodal; vzel ali dal v najem (v zakup), posodil ali si izposodil in slično) nastopa kot polnoveljavni pravni subjekt. Za spore iz teh odnosov, ki so temeljili na svobodni pogodbi in se niso nanašali neposredno na podložniški odnos, je bilo pristojno redno sodišče po občem sodnem redu iz l. 1781. Redno sodišče je bilo tudi pristojno, pa četudi se je spor nanašal na podložniško razmerje (*ex nexu subtitelae*), če ni bil v sporu obseg ali višina podložniških dajatev, marveč le pravni temelj podložniške dajatve, odn. pravica kot taka, ki bi temeljila na urbarju. Okrožni uradi so imeli v takih sporih dolžnost, da skušajo doseči predvsem sporazum med strankama. Če ni prišlo do sporazuma, so morale kresije poslati spise neposredno podložniškemu odvetniku, ki je imel sedež v glavnem deželnem mestu in je imel nalogo, da prevzame pravni posel v delo (§ 32 podložniškega patenta). V vseh teh sporih so bili pristojni za zastopanje vprav podložniški odvetniki.<sup>7</sup>

Če je smatral podložniški odvetnik, da v obliki protokola poslana mu informacija ni popolna, se je obrnil na okrožni urad zaradi dopolnitve; smel pa se je obrniti tudi sam neposredno na podložnika (§ 34).

Če je bila informacija popolna, je imel podložniški odvetnik dolžnost, da je vložil v osmih dneh tožbo na redno sodišče po odredbah občega sodnega reda. Na drugi strani je bil odvetnik, če je bil mnjenja, da zahtevek ni utemeljen, dolžan, naznaniiti takoj svoje pomisleke, zakaj si ne upa tožiti, deželni vladi, ki je v stvari zaslislala zastopnika fiskusa. Če je bil tudi zastopnik fiskusa mnjenja, da bi tožba ne uspela in da zahtevek očividno ni utemeljen, je bilo podložniku dano na prosto, da se obrne na dvorno mesto (Hofstelle — § 35).

Vsebina instrukcije same, ki se je tikala podložniških odvetnikov, je bila na kratko tale:

<sup>7</sup> Kübl, Geschichte der österreichischen Advokatur, Graz 1925, str. 83.

Odvetnik je bil dolžan stranki, ki ga je dostojno (geziemend) vprašala za svet, pomagati po svojih dolžnostih, na katere je prisegel, s svetom in dejanjem po najboljši vednosti in vesti, po potrebi sestavljati pismene vloge, vsakokrat je bil odvetnik dolžan te vloge podpisati (1).

Odvetnik je bil dolžan, da sestavi glede svojega poslovanja točen in zanesljiv zapisnik, zlasti tudi o vloženi tožbah in pritožbah; v zapisnik se je vpisala bistvena vsebina strankinih navedb in dan, ko je bila stvar predana na pristojno mesto. Tudi če je odvetnik brezupno stvar odklonil, je moral sestaviti zapisnik, iz katerega je bilo razvidno, kdaj je odklonil objestnega podložnika. Na podložnikovo zahtevo mu je moral izročiti pismeno obvestilo z navedbo vzroka, zakaj je stvar odklonil (2).

Podložniški odvetnik se je moral držati navodil, ki jih je vseboval „postopnik o pritožbah podložnikov (Dolenc imenuje ta postopnik *podložniški patent*). Odvetnik je moral stvar pravno, zvesto in najbolje zastopati in sploh nuditi podložniku vso potrebno podporo (3).

Nadalje se je nalagala podložniškemu odvetniku dolžnost, da je moral nemudoma sporočiti rešitev deželne vlade, kamor je šla pritožba od kresije, in vložiti rekurz, če je bil po sodnem redu dopusten, obenem pa jasno poučiti podložnika (klar und deutlich) o posledicah nadaljnje pritožbe, zlasti, če se je podložnik izjavil za to, da vloži pritožbo, in morda ni poznal posledic take pritožbe (4).

Ako bi podložniški odvetnik odklonil zastopanje podložnika ali če bi utemeljene stvari slabo zastopal iz lagodnosti, neučakanosti ali drugih stranskih vzrokov ali bi stvar brez potrebe odlagal (*differentiam causae*) ali da bi sprejel od podložnika za opravljeno zastopstvo plačilo v kateri koli obliki ali sprejel pod katero koli obliko darila, bi bil od deželne vlade prvič in drugič kaznovan z denarno globo 5 do 10 dukatov; če bi se tretjič pregrešil, se takoj odpusti in se mu ustavi plača, razen tega se še posebej kaznuje (5).

Vse pošiljatve, ki so se tikale podložniških pravnih stvari, zastopanih po podložniškem odvetniku, so bile proste poštnine, bodisi da je odvetnik oddal pošiljke na deželno vlado, bodisi da je v teh stvareh prejemal pošto. Oprostitev od poštnine je veljala tudi za dopisovanje med podložniškimi odvetniki in podložniškim dvornim agentom (*Unterthanhofagent*), ki je zastopal podložniške stvari pri zadnji stopnji (6).

Prof. Polec omenja (Razpored sodnih instanc v slovenskih deželah od 16. do 18. stoletja, ZZR. VI. str. 140) za naše kraje l. 1748 ustanovljeno „*Judicium delegatum in causis subditorum*“; podoba je, da se je prav od tega leta dalje začel razvijati na našem pravnem področju institut podložniških odvetnikov, ki je dobil končno obliko v instrukciji iz l. 1781, izdane ob uvedbi splošnega sodnega reda. Na podobne pravne razmere naletimo v deželah češkega kraljestva.<sup>8</sup> Institut je bolj

<sup>8</sup> Kadlec, Dějiny veřejného práva ve střední Evropě (1920), str. 351:

„Iz fiskalnih razlogov in tudi iz motivov humanosti se je Marija Terezija trudila olajšati težki položaj podložnikov. Varovala jih je pred pritiskom patrimonialne gosposke. V Pragi je ustanovila l. 1748 *iudicium delegatum in causis subditorum*, ki je trajal do l. 1751. Posli tega sodišča so bili najprej izročeni konsesu najvišjih deželnih uradnikov, potem kralj. sodišču, komornemu in davč-



predhodnega značaja, kajti z dvornim dekretom z dne 8. oktobra 1781<sup>9</sup> je bil spremenjen tako, da je bil na mesto odvetnika postavljen fiskus, ki je že po podložniškem patentu dobil odločujoči vpliv v pravnih poslih podložnikov. Po § 26 cit. patenta je bilo določeno, da mora deželno mesto poslati spise fiskusu, da se ta v štirinajstih dneh izjavi, če ima k pritožbi podložnika še kaj dodati. Namesto odvetnika je nastopil pozneje fiskus.<sup>10</sup>

Po šematizmu (Land-Krainerischer Schematismus) za l. 1775 je bilo pri magistratu deželnega glavnega mesta Ljubljane pet zapriseženih odvetnikov; peti po vrstnem redu nastopa obenem kot podložniški odvetnik (Kliner Matej),<sup>11</sup> verjetno je bil to najmlajši odvetnik, vendar je ta položaj obdržal, ker ga srečamo kot podložniškega odvetnika še v l. 1792, ko je Ljubljana po uvedbi občega sodnega reda imela deset odvetnikov.<sup>12</sup>

Podložniški odvetnik se imenuje *Advocatus subditorum*, ki je bil po oblastvu *ex offio* postavljeni odvetnik s primerno plačo za vse podložnike in ne samo za posamezne primere; izvrševal je pa tudi odvetniški poklic kakor ostali odvetniki pri ograjnem sodišču. Tudi za podložniške odvetnike so veljale odredbe iz §§ 410 do 429 občega sod. reda, ki so urejevale odvetniški poklic.<sup>13</sup>

Vsaj za Kranjsko bi ne veljalo, da bi podložniški odvetnik ne bil začasno v vrstah ostalih odvetnikov, ki so opravljali od-

nemu sodišču tkzv. *indicium in causis summissorum*. Po sedemletni vojni je bilo okrožnim uradom naloženo, da bi oni *ex officio* branili podložnike zoper gosposko. Na Moravskem je bil vzpostavljen podložniški advokat, ki je moral nuditi podložnikom brezplačno zastopstvo v njihovih sporih z gosposko.

<sup>9</sup> Gl. Handbuch, str. 41.

<sup>10</sup> Ne bo točno Dolenčevo mnenje (Pravna zgodovina, str. 232), da bi fiksus le tedaj zastopal podložnika, če bi ne bilo odvetnika. Institucija podložniškega odvetnika je trajala do dvornega dekreta z dne 8. 10. 1781 in šele po tem dekretu je nastopil fiskus na mesto odvetnika. Sodeč po šematizmu iz l. 1782 (Neuer Justizkalender) je institut na Kranjskem še naprej obstojal.

<sup>11</sup> Stanoval je izven mesta.

<sup>12</sup> Po občem sodnem redu, ki predstavlja pri nas prvo zakonsko ureditev advokature, je bila advokatura na prosto dana in se je prav zaradi tega v naslednjih letih število odvetnikov takoj povečalo.

<sup>13</sup> Pomotno Dolenc, očitno po Planerju, Recht und Richter, 1911, str. 72 (Pravna zgodovina na str. 260), ki pravi, da je imelo ograjno sodišče v Gradcu 24 navadnih odvetnikov in še enega posebnega za podložnike. Dokaj verjetno je, da je bil položaj podložniškega odvetnika v Gradcu podoben onemu v Ljubljani, ko je veljala instrukcija za vse avstrijske dežele. Dolenc za Ljubljano ne omenja nobenega podložniškega odvetnika, ki je bil v Ljubljani za Kranjsko nesporno postavljen in je dolgo vrsto let tudi posloval.

vetniško službo pri ograjnem sodišču. V šematizmu je služba podložniškega odvetnika še posebej označena, najdemo pa podložniškega odvetnika tudi v seznamu ostalih odvetnikov.

Po šematizmu je obstajalo na Kranjskem posebno sodišče: *Consensus in causis Summi Principis, Commis-sorum et Subditorum*,<sup>14</sup> ki je obstajal iz predsednika, več svetnikov, sekretarja, zastopnika fiskusa in podložniškega odvetnika.

Isti položaj nam podajajo v glavnem šematizmu za l. 1776, 1780, 1781 in 1782.

Zanimivo je, da smo imeli na Kranjskem podložniške odvetnike (dokazano že za l. 1775) že v času, ko še ni bila izdana instrukcija iz l. 1781. Dopusten je sklep, da so že pred l. 1781 interni deželni razpisi poklicali v življenje to skoz in skoz socialno institucijo in predstavlja instrukcija iz l. 1781 potem takem le bolj zaključno ureditev, ki naj bi veljala za vse avstrijske dežele enotno.<sup>15</sup>

Pred podložniškim patentom in patentu sledeči instrukciji o podložniških odvetnikih je bila institucija podložniškega odvetnika verjetno urejena po partikularnem pravu, vsaj za Kranjsko, Štajersko in Moravsko bi to veljalo.

Sodeč po tem, da je bil imenovan le en podložniški odvetnik, ki je povrh tega opravljal še ostale odvetniške posle enako kakor ostali odvetniki, je sklepati, da podložniki niso dajali mnogo dela svojemu uradno postavljenemu odvetniku.

## Književna poročila.

Klinec Rodolfo sac. dott.: *L'attuazione della legislazione ecclesiastica di Giuseppe II nell'archidiocesi di Gorizia*. Gorizia 1942-XX, str. 106.

Cerkvene reforme Jožefa II. daleč presegajo zgodovinski okvir prosvečljenega državnega absolutizma, čigar neposredni odsev so bile. Saj so ostale osnova zunanje organizacije katoliške cerkve v mejah avstrijskega cesarstva prav do njegovega razsula in potem še naprej v državah naslednicah. Tako je poznavanje jožefinskega cerkvenopolitičnega sistema še danes pripomoček za globlje razumevanje držav-

<sup>14</sup> Gl. tudi Kadlec, *Dějiny* na str. 350.

<sup>15</sup> V tej zvezi naj bo poudarjeno, da je jožefinska zakonodaja skrbela tudi drugače za revne stranke iz ostalih slojev, ko je uvedla *ex offo* zastopstvo po uredbi z dne 6. novembra 1782, ki je veljala prvotno le za Češko in bila potem razširjena na ostale avstrijske dežele (gl. jožefinsko zbirko IV. zvezek na str. 546).

Že Marija Terezija je postavila za vojake, ki so se nahajali v invalidnih domovih, odvetnike (*advocatus invalidorum militum*). Dekret z dne 28. julija 1750, *Corpus austriacus* V. del, str. 518.